

Naturnära skogsbruk

Vägledning för kursledare eller självstudier

Senaste uppdatering 2024-01-04

Foto: Hjalmar Thulin och Jan Bertilsson

Vägledningen är författad av Jan Bertilsson i regi av Mariestads Naturskyddsförening

Innehållsförteckning

Allmänt	3
Avgränsning	3
Målgrupper	3
Bilagor	3
Sammanfattning av vägledningen	3
Bakgrund	4
Riksföreningens princip	4
Författarens funderingar på vägen framåt	4
Mariestadskretsens engagemang	5
Vår tidigare kursverksamhet	6
Vårt sätt att se på skog som sköts med Naturnära skogsbruk	7
Kursens upplägg	8
Studiecirkel	8
Kursplan	8
Kursdeltagarnas förberedelser	8
Kursledarens extra förberedelse	8
Det digitala mötet	8
Dagen i skogen	8
Framtida forskning i ämnet	9

Allmänt

Avgränsning

Naturnära skogsbruk får inte vara en ursäkt för att bedriva skogsbruk där det viktigaste är att bevara höga naturvärden. Innan skogsbruk planeras behöver därför skogsägarna avväga vilka områden som behöver permanent skydd eller åtgärder såsom skogsbete eller någon annan form av skydd eller åtgärd, som skogar med höga naturvärden behöver ha för att dessa värden ska säkras för framtiden. Sådana skydd och åtgärder beskrivs inte mer här i vägledningen, eftersom denna vägledning förutsätter att skogsägaren har medvetet valt att avverka på något sätt.

Målgrupper

Vägledningen är avsedd för två målgrupper:

- De som vill hålla Mariestadskretsens kurs i Naturnära skogsbruk.
- Vetgiriga som vill läsa självständigt. Betrakta målbeskrivningarna (i bilaga 1) som en kunskapsbank.

Bilagor

Alla bilagor finns [här](#). Den första bilagan (som innehåller målbeskrivningar) läses upp av kursledaren eller läses av kursdeltagarna själva. Övriga bilagor delas ut (på papper) när kursdeltagarna är på plats i skogen eller vid andra lämpliga tillfällen.

Sammanfattning av vägledningen

I denna vägledning (inklusive bilagorna) visas vikten av utbildning och hur Naturnära skogsbruk kan göras, utifrån en skogsbruksplan som visar möjligheterna med skogsbrukets ambition, att gynna naturvärden i skogen och skydda höga värden som finns i den brukade skogen. Skötseln av skogen ska gå från att vara ett problem för den biologiska mångfalden till att bli en del av lösningen. Skogen blir också en möjlighet i klimatarbetet.

Bakgrund

Riksföreningens princip

Läs riksföreningens [princip om naturnära skogsbruk](#).

Författarens funderingar på vägen framåt

Naturskyddsföreningen är en stark organisation som arbetar för klimat och miljö. Det är viktigt att organisationen håller sig uppdaterad till de förändringar som sker i skogsbrukets rutiner. Skogliga frågor är beroende av klimat och miljö. Dessutom är skogsskötsel beroende av skogsvårdslagar och allemansrätten. Ekonomi är ytterligare en viktig parameter att ta hänsyn till. Ett viktigt styrmedel när vi sköter om skog är ett holistiskt synsätt med långa [hållbarhetsmål](#) (som är svåra att överblicka).

Idag bedrivs stora delar av skogsbruket med trakthyggesbruk. Det är välkänt och beprövat. Ekonomin är känd och vi har rådgivning och infrastruktur kring detta.

Mångfald är ofta ett klokt förhållningssätt och leder till spridning av risker. Att veta vad som är värdefull nytta av skog i framtiden är svårt, ändå har jag som skogsägare tvingats att ta sådana beslut varje år i skötseln av skogen. Dessa beslut ter sig svårare idag än för 40 år sedan, när jag gjorde min första skogsbruksplan. Därför engagerar jag mig i vårt skogsprojekt.

Skogsstyrelsen och flera andra aktörer ger rådgivning i olika hyggesfria metoder. De har även webbkurser som skogsägare kan ta del av. Naturskyddsföreningen bör ha sådan service till de skogsägare som vill bedriva skogsbruk med hjälp av skonsamma metoder. Ökad kunskap om svamparnas roll för fortsatt hög tillväxt i skogen, ger ytterligare krav på kunskaper om andra metoder för skogsbruk, för att vi ska hålla hög trovärdighet i skogsfrågor fortsättningsvis. Naturnära skogsbruk möjliggör förbättrad artdiversitet i skogar som ställs om från monokulturer. Skogar med höga naturvärden nära samhällen har dessutom viktiga sociala värden som bättre tas tillvara med naturnära skogsbruk. Plockhugget virke kan utveckla möjligheterna till uttag av specialsortiment från skogsbruk som tar hänsyn till ovanstående.

En skogsägare kan sköta sitt skogsfastighetsägande på flera vis. Naturturism kan ibland vara mer lönsamt än skogsbruk i traditionell mening. Flera andra aspekter än ekonomi finns bland argumenten, bland annat skogens skönhet. Naturnära skogsbruk kan kombineras med dessa.

Naturskyddsföreningen behöver bredda sin bas, så att den omfattar kunskaper om flera brukarmetoder i en föränderlig värld. Klimatförändringarna är en realitet vi inte kan undvika, men vi kan anpassa oss. Även för den skull är dessa skogsskötselmetoder önskvärda, då de ökar upptaget och även inlagring av kol i marken.

Mariestadskretsens engagemang

Värden vi anser går att förena:

- Skogens roll i klimatarbetet
- Plats för biologisk mångfald
- Rekreationsplats
- Plats för uttag av virke på ett [hållbart](#) sätt

Mariestads Naturskyddsförening har genom våra projekt, utbildningar och kontakter med olika skogliga organisationer samlat på oss en kunskapsbank som omfattar flera områden med skogen som bas. Under en skogskonferens i Åkulla 2019 lärde vi oss om grunderna för hur andra delar av Svenska Naturskyddsföreningens arbete med att skydda skog fungerade. Där introducerades även en för oss ny syn på skogsbruk. Vi tyckte då att det saknades ett perspektiv – nämligen hur skogsbruket kan samarbeta med naturvården för att både få virke och att bevara alla andra skogliga värden. Vår krets har under dessa år nu hittat en modell som vi vill sprida och utveckla. Utvecklingen sker i kontakten med kursdeltagare, på konferenser, bokläsning, artiklar, webinarier samt möten mellan olika aktörer. Det är hela tiden ett pågående projekt som just nu ser ut som följer, enligt hur vi uppfattar ämnet Hållbart skogsbruk. Numera använder vi ofta begreppet Naturnära skogsbruk. Ordet hållbart har blivit urvattnat och omfattar ibland mycket som inte alltid gynnar målsättningen med att bevara skogens alla värden.

Att bara göra en del av detta i skogen är inte nog. Det behövs många steg som vi sammanfattar och beskriver i vägledningen. Med den här texten om vårt arbete vill vi ge vår syn på saken och bjuder in andra att delta i arbetet. Samtidigt bygger vi upp miljöerna i ["våra" skogar](#) vid Sidlandet söder om Mariestad. Där kommer det att finnas ett axplock av viktiga åtgärder för att nå målet Levande skogar. Välkommen dit under 2024 och framåt.

Vår tidigare kursverksamhet

Mariestads Naturskyddsförening startade projektet 2019 med att ställa om en fastighet (Bölstad 4:5 i Mariestads kommun) till Skogsbruk utan kalhyggen. Samtidigt startade våra utbildningar i skogsbruk som visar hur man gör i skogen för att uppnå detta (idag benämner vi det som Naturnära skogsbruk). Varje år har vi haft 2 kursomgångar. I början var kursen online med en dag i fält. Sedan ändrades kursen till en endagskurs som föregicks av ett tillfälle online för att förbereda för den längre kursdagen. I januari 2023 anades behovet av att få flera aktörer att jobba med utbildning i skogen, som leder till Naturnära skogsbruk. Efter planering av aktiviteter skrev vi ytterligare en ansökan om projektbidrag från riksföreningen, som beviljades för andra halvan av 2023. Under hösten 2023 tog vi detta projekt vidare till andra kretsar och till skördargrupper i vårt område samt till andra kretsar ville att vi skulle sprida våra kunskaper. Materialet publicerades på vår hemsida och hos bidragsgivarna (nyhetsinlägg på Naturkontakt). Bidraget har använts till en skogsbruksplan med fokus på naturnära skogsbruk och utgör basen för hur skogarna kan bevaras och användas till sågbart virke som tas genom plockhuggning av max 70% av tillväxten i skogen. Skogsbruksplanen innehåller även en biotopkartering så att skogsarbetet leder till att skogen återfår sin naturliga variation av arter och ekosystem som fungerar bra långsiktigt. Vi har omarbetat kursmaterialet till att vara tillgängligt för fler syften än naturnära skogsbruk. Om andra kretsar i Sverige vill bedriva kursverksamhet i sin egen krets kan vi stötta med kursupplägg och råd samt att kretsarna får använda vårt material som finns tillgängligt på vår [hemsida](#).

Vi har även medverkat i utbildning i Nässjö och Arvika. Vi gav råd och anvisningar hur naturnära skogsbruk och bevarandet av höga naturvärden kan arbeta på en gemensam bas – skog som finns kvar och innehåller alla de delar som ett rikt ekosystem kan stoltsera med – samt hur man först ser till att skydda delar av sin skog där det finns extra höga naturvärden.

Vårt sätt att se på skog som sköts med Naturnära skogsbruk

Mariestads Naturskyddsförening vill med detta material beskriva hur olika intressen kan samsas i skogen – hur vi kan lära av varandra och ta hänsyn i skogen men ändå kunna avverka träd. Under alltför lång tid har trakthyggesbruket påverkat skogens värden – inte bara naturvärdena utan även förmågan att stå emot olika risker i skogen och även minskat skogens värde långsiktigt då produktionen av framför allt gran ger en ensidig produkt i en alltmer oviss framtid.

En del av arbetet omfattar skog som Svenska Naturskyddsföreningen har fått som arv (söder om Mariestad). Där vill vi tillsammans med alla intresserade i naturskyddsföreningen (och människor som "bara" är intresserade) skapa en plats där olika skogliga aktiviteter kan mötas. Vi vill att det kan ske på plats i skogen och samtidigt ge möjlighet till genomgång av tillgänglig kunskap. Till handlingarna kommer det finnas anslagstavlor placerade i skogen med uppmaningar att själv göra saker i skogen, och med tips om att läsa på webben (för smartmobiler som följer QR-koder) och se träd av olika arter som lever i olika ekosystem, exempelvis träd som har plockhuggits och lämnat en yta för återbeskogning så att en skiktad skog bildats i skogen på naturens villkor. Vi vill lära ut hur kolinlagring i marken är en möjlighet för att minska CO₂ i atmosfären och hur det kan bindas där, i bland annat svamparnas hyfer. Vi vill visa andra företeelser i skogen, såsom det lilla våtmarksprojektet som ingår i ["våra" skogar](#).

Bidraget vi fått har använts till en skogsbruksplan med fokus på naturnära skogsbruk och utgör basen för hur skogarna kan bevaras och användas. Träd plockhuggs och blir bland annat specialvirke i Mariestads lokala sågverk.

Skogsbruksplanens del av arbetet är viktig, för den beskriver vad och hur mycket som växer och hur man bevarar och utvecklar bestånd som liknar de naturliga på platsen. Ta inte ut för mycket virke, utan ta enskilda träd.

Plankor och regler kan vara en kolsänka så länge byggnationen finns kvar. Lokala sågverk ger specialvirke med de dimensioner köparen/användaren vill. Detta skapar mervärden som kommer skogsägaren till del och minskar trycket på avverkade volymer mot mera kvalitéer och eftertänksamhet i vad vi ska använda skogen till.

Kursens upplägg

Studiecirkel

Det normala upplägget är endags intensivkurs i er lokala skog, som föregås av digitalt möte.

Kursplan

Se kursplanen för **Utbildning i Hållbart skogsbruk med fokus på plockhuggning** och dess tillhörande [kursdokumentation](#).

Kursdeltagarnas förberedelser

Kursdokumentationens böcker (se kursplanen) anskaffas och läses före kursen. Dessutom läses övrigt kursmaterial (följ föregående länk) och kursplanens frågor begrundas före kursen.

Kursledarens extra förberedelse

Läs målbeskrivningarna (i bilaga 1) för att vara beredd att hänvisa till dem som en kunskapsbank, om kursdeltagarna ställer frågor som besvaras bäst där. Medtag minst ett utskrivet exemplar av bilaga 1 till dagen i skogen. Medtag varsitt utskrivet exemplar av Övriga bilagor.

Det digitala mötet

Kursledaren mejlar möteslänk till kursdeltagarna inför det digitala mötet. På det digitala mötet bör förberedelserna stämmas av inför dagen i skogen. Det är bra om kursdeltagarna läser kursdokumentationen före det digitala mötet, eftersom det annars kan bli svårt att hinna läsa allt före dagen i skogen. På det digitala mötet överblickas kursdokumentationen, så att kursdeltagarna kan checka av och sedan hinna göra eventuella kompletteringar före dagen i skogen. Dessutom svarar kursledaren på kursdeltagarnas frågor om kursen, såsom reflektioner kring filmer, litteratur och artiklar, samt funderingar kring termer och begrepp.

Dagen i skogen

Undersök och diskutera er lokala skog. Vid behov besvaras frågor med konkreta hänvisningar till målbeskrivningarna i bilaga 1 (betraktas som kunskapsbank). Följ QR-koderna i bilaga 2. Diskutera bilagorna 3 – 5. Alla bilagor finns [här](#).

Framtida forskning i ämnet

Den här vägledningen (och bilagorna) är färskvara och förändras hela tiden. Senaste version finns tillgänglig på vår [hemsida](#) och uppdateras när vi fått ta del av något nytt som stärker framväxten av ett nytt skogsbruksparadigm.

Vi hoppas att du som läsare vill vara en del av detta förändringsarbete och ber dig delge din syn på vart vi är på väg och varför – mejla gärna till [Mariestadskretsen](#).